

Marta Brodala

Muzeum Niepodległości w Warszawie

Podsumowanie wystawy czasowej „Puszcza Białowieska – Zielone Płuca Europy. Malarstwo Piotra Gagana”

Wystawa „Puszcza Białowieska – Zielone Płuca Europy. Malarstwo Piotra Gagana” została zorganizowana przez Muzeum Niepodległości w Warszawie we współpracy z Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego pod patronatem Marszałka Województwa Mazowieckiego.

Wystawa była prezentowana od 28 maja do 21 czerwca 2024 roku w Galerii Brama Bielańska, funkcjonującej w ramach Muzeum X Pawilonu – Oddziału Muzeum Niepodległości w Warszawie. Na wernisażu, wśród licznie zaproszonych gości, był też obecny artysta.

Piotr Gagan – malarz samouk pochodzący z Hajnówki – od wielu lat uczestniczy w plenerach organizowanych przez Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego. Wśród jego prac przeważają pejzaże Podlasia. Wiele z nich przedstawia Puszcze Białowieską, unikatowy na skalę europejską las nizinny o charakterze pierwotnym. Muzeum Polskiego Ruchu Ludowego posiada w swoich zbiorach dużą kolekcję obrazów Gagana, ukazujących przyrodę Puszczy i jej mieszkańców. Spośród nich na wystawę wybrano 30 prac, a ekspozycję uzupełniły trzy obrazy przesłane przez artystę.

Koncepcja wystawy zasadzała się na ukazaniu czterech pór roku w Puszczy, niezmiennego i odwiecznego cyklu przyrody: zimowego snu, wiosennego przebudzenia, letniej pełni i jesiennego zamierania. Wszystkie te przemiany znakomicie uchwycił na swoich obrazach Piotr Gagan.

Na zimowych pejzażach widzimy drzewa uginające się pod śniegiem, jaki rzadko już dziś się widuje (*Zima w Puszczy*, nr inw. MHPRL 19396), rzekę torującą sobie drogę przez zamarzną równinę (*Dolina Narewki – zima*, nr inw. MHPRL 18908), a także samotnego żubra – króla Puszczy (*Imperator samotnik*, nr inw. MHPRL 18911).

Wiosna to wybuch świeżej zieleni, rzeka płynąca pośród rozkwitającej przyrody (*Rzeka leśna – Prawa*, nr inw. MHPRL 19022), brzozy z delikatnymi jasnozielonymi listkami (*Brzozy*, nr inw. MHPRL 19140) i barwne kobierce kwiatów (*Krajobraz z irysami*, nr inw. MHPRL 19290, *Staw Kaczeńcowy*, nr inw. MHPRL 19612). Do wiosennych obrazów należą też dwa przedstawienia Krynoczki – cerkiewki zbudowanej przy świętem źródleku, do którego pielgrzymują wierni w nadziei na uzdrowienie (*Krynoczka I*, nr inw. MHPRL 19609 i *Krynoczka II*, nr inw. MHPRL 19610).

Lato to ciemniejsza, bardziej poważna zieleń (*Leśna droga*, nr inw. MHPRL 18904), rodzina żubrów z młodym żubrzątkiem (*Żubry Białowieskie*, nr inw. MHPRL), wysoki las sosnowy, w którym niemal czuje się zapach żywicy (*Młode sosny*, nr inw. MHPRL 18920) czy światło przesączające się na ścieżkę przez leśną gęstwinę (*Światłocienie Puszczy Białowieskiej*, nr inw. MHPRL 19023). Żurawie zbierające się do odlotu na łące zwiastują już nadejście jesieni... (*Żurawie*, nr inw. MHPRL 19391).

Jesień wydaje się szczególnie przez artystę lubianą porą roku. Jesienne pejzaże wywierały na zwiedzających duże wrażenie zarówno rozmiarem, jak i kolorystyką. *Jesień* (nr inw. MHPRL 18906), *Narewka* (nr inw. MHPRL 18902) czy *Puszczańskie światłocienie* (nr inw. MHPRL 19025), to wielkoformatowe prace ukazujące barwną dekadencję ostatniej pory roku przed zapadnięciem przyrody w sen zimowy. Jakże inaczej wygląda jesienna i wiosenna rzeka! Na mniejszych obrazach Piotr Gagan ukazał kwiaty i owoce jesieni: wrzosy (*Wrzosowisko o zachodzie słońca*, nr inw. MHPRL 15871) i czerwone jarzębiny (*Jarzębina*, nr inw. MHPRL 19289).

Obrazom na wystawie towarzyszyły cytaty z naszych pisarzy, który opisywali i opiewali piękno Puszczy Białowieskiej, począwszy od Adama Mickiewicza, przez Wincentego Pola, Henryka Sienkiewicza po Stanisława Grochowiaka. Wyjątkowy hołd oddała Puszczy Simona Kossak w swojej *Sadze Puszczy Białowieskiej*. Cytat z tej książki otwiera katalog wystawy.

Puszcza Białowieńska leży na pograniczu polsko-białoruskim, współdzieląc burzliwą historię tych terenów. Dawny rewir myśliwski polskich królów, chroniony przez królewskich urzędników, padał ofiarą wojen i chciwości ludzkiej. Polowano tu bez umiaru, trzebiono zwierzyinę i drzewostan. Żubry, mickiewiczowskie „puszcz imperatory”, padały z rąk polskich i litewskich władców, rosyjskich carów, niemieckich okupantów i wreszcie kłusowników. Potężne gonnie sosny wycinano na maszty okrętowe, a dęby na stolarkę. Szczególnie dramatycznym okresem była dla Puszczy I wojna światowa. Po zajęciu tych terenów w 1915 roku, Niemcy rozpoczęli rabunkową gospodarkę leśną i prawdziwą rzeź zwierziny. Przedłużające się działania wojenne i ogólny chaos przyczyniły się też do lawinowego wzrostu kłusownictwa. Puszcza wołała o ratunek. Po odzyskaniu niepodległości grupa naukowców, pod wodzą profesora Władysława Szafera, podjęła starania, by Puszcę Białowieńską objąć ochroną. Udało się to tylko częściowo, zdecydowana jej większość pozostała lasem gospodarczym. Po II wojnie światowej Puszcza została podzielona – Polsce przypadło nieco ponad 42%, resztę wcielono od Białoruskiej SRR. Obecnie ten obszar stanowi część Republiki Białorusi.

Animoszje między ekologami a zwolennikami gospodarczego wykorzystania lasów nigdy nie ustały. W ostatnich latach ten spór rozgorzał na nowo, w związku ze zwiększoną wycinką Puszczy rozpoczętą w 2016 roku. W kwietniu 2018 roku Trybunał Sprawiedliwości UE potwierdził, że wycinki te są niezgodne z prawem. Obecnie trudna sytuacja na granicy polsko-białoruskiej stanowi kolejne zagrożenie dla bezcennego pomnika przyrody, jakim jest Puszcza Białowieńska. Czy przetrwa ona tylko na obrazach Piotra Gagana? Miejmy nadzieję, że tak się nie stanie. Ufamy, że nasza wystawa będzie jedną z cegiełek budujących świadomość tego, jak wielkim skarbem przyrodniczym jest Puszcza dla Polski i dla całej Europy.

Wystawie towarzyszył katalog pod redakcją Tadeusza Skoczka dostępny w formie pdf na stronie internetowej Muzeum Niepodległości w Warszawie w zakładce Publikacje

Marta Brodała

Jacek Konik

Wojciech Solarz (ed.), *Geograficzno-polityczny atlas Polski : Polska w świecie współczesnym : Perspektywa 2022*, Warszawa 2022.

Wydawnictwo Bosz

Urszula Kozakowska-Zaucha (tekst i wybór reprodukcji), *Jacek Malczewski*, Olszanica 2024.

Stowarzyszenie Ośrodki „Wołanie z Wołynia”

Stanisław Dziedzic, *Kresy wciąż bliskie*, Biały Dunajec–Ostróg 2023.

Piotr Maroński

Staręgowski Bartosz, *Lekarstwa różne, doświadczone...: poradnik medyczny wraz z przepisami na medykamenty z XVIII i XIX w.*, Lublin 2023.

Panasiewicz Janusz, *Stanisława Staszica Towarzystwo Rolnicze : geneza i pierwsze dekady*, Zamość 2023.

Gut Paweł, Hlebionek Marcin, Jankowska Jagoda (red.), *Pieczęcie w archiwach, bibliotekach i muzeach : charakterystyka zbiorów, metody opracowania, konserwacja*, Warszawa 2023.

Błachucka Anna, *Rodem z Kozłowa: losy powstańca styczniowego Napoleona Zygmunta Rzewuskiego herbu Krzywda i jego rodziny*, Małogoszcz 2024.

Kancelaria Prezydenta RP

Słowacki Juliusz, *Kordian : część pierwsza trylogii : spiszek koronacyjny*, Warszawa 2024.

Bartłomiej Sokołowski

Czarnowski Ryszard Jan, *Kresy: krwawe dzieje*, Warszawa 2022.